

FIGYELŐ

A szegedi ferences könyvtár helyreállításáról. A szocialista országok könyvtárügyében egyre nagyobb jelentőséghez jut a „könyvtári műemlék”, a „könyvmúzeum” fogalma. Az ok: annak a ténynek a felismerése, hogy a társadalmi fejlődés kutatásához nem elegendő a szellemi termékek egyes darabjainak megőrzése és feltárása, hanem feltétlenül szükség van helyenként ezek egészének, kölcsönösségüknek, rendszerüknek, s a rendszerezésükben, felépítésükben megmutatkozó társadalmi szükségleteknek a vizsgálatára is. Különösen a könyvtártudomány számára nyújthat rendkívül nagy segítséget egy-egy több száz éves múltra visszatekintő könyvtár teljes állományának, az állomány feldolgozását, feltárását, elrendezését, használatát stb. tükröző irattári anyagnak együtt-tartása, értékelése.

Ez a felismerés tükröződik azokban az intézkedésekben, amelyek pl. Csehszlovákiában 200 kastélykönyvtárt tartottak meg eredeti állapotukban, Romániában pedig a marosvásárhelyi, gyulafehérvári, nagyszebeni könyvtárakat könyvmúzeumokként kezelik, s Magyarországon is a zirci, a gyöngyösi, a keszthelyi könyvtárak hasonló elbírálásban részesülnek. A kérdés jelentőségének megvilágítására elegendő CSAPODI Csabának *A proveniencia elve a könyvtárban* c. cikkére utalni (Magy. Könyvszle. 1959. 4. sz.).

Egy adott könyvtár műemlékké nyilvánításához természetesen azt kell figyelembe venni, hogy mennyire szolgálhatja azokat az érdekeket, amelyek a könyvtári műemlékek felállítását indokolták teszik. Elsősorban tehát azok a könyvtárak jöhetnek számításba, amelyeknek története megszakítás nélkül több évszázadra nyúlik vissza, amelyeknek állományát nagy veszteségek nem tizedelték meg, amelyek fenntartói tevékenysége révén jelentős szerepet játszhattak a magyarországi művelődésügy alakulásában.

Ha végigtekintünk azokon a XX. századig fennálló magyarországi könyvtárakon, amelyek alapításukban a legrégebb időkhöz nyúlnak vissza, a XV. századdal bezárólag az alábbiakat találjuk:

- XI. sz.: Pannonhalma, benedekrendi főkönyvtár
- XIII. sz.: Jászó, premontrei kanonokrend könyvtára
- XIII—XIV. sz.: a pozsonyi társaskáptalan könyvtára
- XIV. sz.: Kolozsvár, unitárius főiskola könyvtára
- esztergomi főegyházmegyei könyvtár
- Pozsony, ferences tartományi könyvtár
- 1467: Szokolca, ferences zárda könyvtára
- 1490: Szeged-Alsóváros, ferences zárda könyvtára
- 1492: Galgóc, ferences zárda könyvtára.

Ha vizsgálódásunkat a XVII. század végéig kiterjesztjük, az alábbi statisztikai táblázatot állíthatjuk össze az egyes könyvtárak fenntartói szerint:

ferences	20 könyvtár	32,7%
benedekrendi	4 könyvtár	6,6%
piarista	4 könyvtár	6,6%
premontrei	1 könyvtár	1,6%
egyéb katolikus	10 könyvtár	16,4%
református	10 könyvtár	16,4%
evangélikus	7 könyvtár	11,5%
unitárius	2 könyvtár	3,3%
bazilita	1 könyvtár	1,6%
világi	2 könyvtár	3,3%
összesen	61 könyvtár	100,0%

Fenti kimutatás minden magyarázatnál szemléletesebben mutatja azt a szerepet, melyet a ferences rend a magyarországi könyvtárügy s ezáltal az egész magyarországi művelődésügy alakításában játszott. Különösen megnő ennek a ténynek a jelentősége akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a fent kimutatott 61 könyvtárnak alig negyede került Magyarország mai területére, mindössze 16, melyből 5 könyvtár (31,2%) ferences kézen volt.

Ezek egy részének eredeti rendben való megőrzése tehát felmérhetetlenül sok segítséget adhat a régi magyarországi művelődésügy kutatói számára. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a középkorban oly nagy szerepet játszó szerzetesrendek történetének, társadalmi, gazdasági, kulturális hatásának modern igényű feldolgozása még sem nálunk, sem külföldön nem készült el. Ennek hiányát ma már a vallásos ideológia kérdéseivel foglalkozó kutatók is érzik, s a munka elvégzése a közeljövő feladata lesz.

1950 körül a rendek könyvtárainak jelentős része visszavonhatatlanul felbomlott, állományuk központi raktárakba került, s helyreállításukra ma már nincs remény. Annál nagyobb jelentősége lehet tehát annak, ha közülük néhányat mégis rekonstruálni tudunk, s mind elvi, mind gyakorlati megfontolások itt a szegedi ferences zárda könyvtárára utalnak.

A könyvtár állományának egyes értékes darabjaival itt nem kívánunk foglalkozni, e tekintetben hivatkozunk BARÓTI Dezső *A szegedi ferencesek könyvtára* c. cikkére (*Könyvtári Szemle* 1935. 5. sz.), hiszen itt elsősorban nem is az egyes darabok értékét kell szem előtt tartanunk hanem azt az együttest, amelyben ezek a darabok elhelyezkednek. A műveket, beszerzésüket, felállításukat, feltárásukat, társadalmi hatásukat stb., tehát a könyvtár egészét.

Az alsóvárosi ferences kolostor könyvtára 1490-ben már fennállt (egyes adatok szerint 1468-ban keletkezett), s azóta 1950-ig megszakítatlan folyamatossággal része volt a magyar művelődésügynek. A kolostor jelentőségét Szeged és Dél-Alföld szempontjából számosan méltatták, s az a vélemény alakult ki, hogy ez az Alföld egyetlen, a középkorig egyenes vonalban visszanyúló kulturális gócpontja, amelynek hatása — tekintetbe véve, hogy a török által megszállt terület szinte minden kulturális kapcsolatát elvesztette az ország többi részével — e tekintetben felmérhetetlen.

A könyvtárak fenti jegyzéke mutatja, hogy a XX. századig mindössze 7 ennél régebbi alapítású magyar könyvtár maradt fenn, Magyarország mai területén pedig a pannonhalmi és az esztergomi könyvtárak mögött időrendben a harmadik helyen áll. Mindhárom könyvtár, amelyet ma műemlék jelleggel tartunk fenn, jóval fiatalabb, tehát sem múltbeli hatásában nem vetekedhetett a szegedivel, sem ma nem nyújthat vele egyenrangú lehetőségeket a kutató számára. Ha könyvmúzeummá való nyilvánításuk mégis indokoltnak látszott, még inkább annak kell lennie a szegedi könyvtár rekonstrukciójának.

KULCSÁR PÉTER

A bibliofília és a tudományos kutatás. A könyvtudománynak vannak olyan területei, amelyek szükségképpen esnek egybe a bibliofília kutatási feladataival. Ahhoz azonban, hogy a bibliofília mint tudomány eredményeket tudjon felmutatni, hosszú évek munkája szükséges. Példa erre a KOZMA emlékkiállítás, amely az újra megalakult Magyar Bibliofil Társaság és az Iparművészeti Múzeum rendezésében csak azért vált lehetségessé, mert akadt olyan kutató, aki már évek óta KOZMA Lajos művészetével foglalkozott. Meg kell írni a hazai bibliofília történetét. Több mint száz azoknak a kiadóknak a száma, akik 1920—1944 között bibliofil kiadással is foglalkoztak vagy próbálkoztak. Egyes kiadók történetét külön is fel kell dolgozni: ez irodalom-, művelődés- és társadalomtörténeti szempontból egyaránt elengedhetetlen feladat. (Csak néhány név: *Kner, Tevan, Táltos, Amicus, Sacelláry, Kellner, Rózsavölgyi, Hungária, Officina, Aviva, ABA* stb.) Tisztázni kell a szecesszió és a különféle izmusok könyvművészeti jelentőségét. Össze kell állítani az amatőr, bibliofil könyvek bibliográfiáját kiadók szerint, hogy ezek portréja szemléletesen rajzolódjék az érdeklődő elé, láttatva, mire vitte a polgári korszak bibliofil könyvkiadása. Ugyanezt szerzők szerint is el kell végezni, hadd lássuk: mi minden és hány ízben jelent meg bibliofil kiadásban, azaz milyen nagynevű vagy éppen elsüllyedt könyvekből készültek bibliofil változatok. Az ilyen bibliográfia egészen új alapot nyújthat a bibliofilek gyűjtőmunkájának, ugyanakkor nélkülözhetetlen a kiadók szempontjából is. Fel kell dolgozni a borítólap történetét. Rá kell irányítani a figyelmet a borítólapok gyűjtésének fontosságára, nemcsak művészi, de társadalmi szempontból is. Ma az a helyzet, hogy még a legkiválóbb burkolót tervező grafikusaink, művészeink is a szemétkosárnak dolgoznak. Pedig a burkolónak is van olyan jelentősége, mint a plakátnak, történetének megírására azonban tudunkkal senki sem vállalkozott. — Bármilyen reménytelennek látszó feladat is, egyszer mégiscsak hozzá kell fogni, hogy mind tartalmi, mind formai szempontból mérlegre tegyük a bibliofil kiadványokat. Milyen anyagok kerültek felhasználásra, hogyan illeszkedett az anyag a tartalmi mondanivalóhoz, a nyomdász, a könyvkötő hogyan munkálta meg az anyagot, a tipográfiai szempontok alapvető követelményei milyen fokon érvényesültek. A kérdésnek ez az oldala is szakembert, elsősorban könyvművészt igényel. El kell dönteni, hol kezdődik a bibliofil könyv fogalma, s tartalmi vonatkozásban is meg kell húzni a határokat. Eddig a bibliofil könyv fogalmába elsősorban irodalmi alkotások, versek és széppróza értődtek, napjainkban azonban formai tekintetben még műszaki könyveink között is oly magasrendű kiállítással találkozunk, amelyhez szépirodalmi alkotás is csak kevés fogható. Nyilvánvaló, hogy a bibliofil könyv fogalmát ily szempontból tágítani kell — de meddig? — Ugyanakkor nem zárhatjuk ki a „bibliofil” könyv fogalmából azokat a könyveket sem, amelyek ugyan számozottak, de teljesen méltatlanok a bibliofil jelzőre. Itt aligha tehetünk mást, mint hogy elismerjük, hogy ezek is mint „bibliofil” könyvek jelentek meg a piacon, a bibliofilek polcain, de éppen az annotáció révén fel kell világosítani a ma emberét arról, hogy ilyen könyveknek lényegében semmi közük az igazán bibliofil és amatőr könyvekhez.

A bibliofilának mint a könyvtudomány egyik ágának kell elsősorban vállalkoznia arra, hogy feldolgozza az arra érdemes könyvgyűjteményeket, a gyűjtő egyéniségének megrajzolásával. Láttatnia kell a mai és a jövő nemzedékkel, kik voltak azok, akik egy életen át szenvedélyesen gyűjtötték az értékes könyveket, s munkájukkal hogyan járultak hozzá nemzeti kultúránk értékállományának megőrzéséhez és gyarapításához. A bibliofilának ezt a lehetőségét különösen szocialista társadalomban kell értékelni, ahol a mindenre vigyázás nemcsak egyéni, de társadalmi kötelesség, közös feladat is.

Csakis ily módon alakulhat ki a szocialista, tehát az átlagnívót illetően is magasrendű könyvkultúra, ezen belül a szocialista bibliofília, művelődési politikánk újabb eredményeként. Teljes kibontakozása a magyar könyv és könyvkultúra történetében eddig nem

képzelt eredményeket hozhat, a kapitalista könyvkultúrát messze meghaladó színvonalon. „Az emberiség fejlődési irányának figyelembevételével megalapozottnak tekinthető az is, hogy az írás- és olvasás-, könyv- és könyvtárkultúra magasabb foka a szocializmus általános győzelmével egyetemessé válik, az emberiség egésze számára elérhetővé lesz.”¹

Mindez biztosítéka annak, hogy e fejlődéssel párhuzamosan a szocialista bibliofília soha nem képzelt fellendülése következik. Kiteljesedésének és közösségi szolgálatának ideje igazában csak most érkezett el. A szocializmus építése idején nyílik meg számára annak lehetősége, hogy komoly társadalmi funkciót töltsön be.

Szjz Rezső

Az IFLA XXIX. konferenciája. A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA—FIAB) 1963. szept. 2—6. között tartotta XXIX. konferenciáját Szófiában. E konferencián kevesebb tagegyesület vett részt, mint a berni előzőn (30 ország helyett 24 képviseltette magát), a résztvevők száma — a szocialista országok erőteljes részvétele következtében — mégis több volt (159, az előző évi 143-mal szemben). A szocialista országokon kívül néhány kapitalista országot is szép számú küldöttség képviselt: az NSZK-ból 19-en, az USA-ból 16-an, Angliából 9-en, Hollandiából 8-an, Franciaországból és Svédországból 7—7-en vettek részt.

A szokásos programon kívül (a szakosztályok és bizottságok ülései, munkamegbeszélései) e konferenciának még egy fontos teendője volt: a vezetőség átszervezése. Az IFLA jelenlegi igen széles körű vezetősége (Végrehajtó Bizottság) ugyanis nem felel meg a korszerű követelményeknek, helyette kisebb létszámú, mozgékonyabb VB-ra volna szükség, amely széleskörű Tanácsadó Bizottságra (Consultative Committee) támaszkodna. A legfelsőbb vezető szerv természetesen a Közgyűlés (General Council) maradna. A kislétszámú VB gyakrabban ülésezhetne, és operatívan intézhetné az IFLA ügyeit, a Tanácsadó Bizottság pedig évente kétszer ülne össze — mint eddig a VB.

A vezetőség az átszervezésre vonatkozó javaslatát még a konferencia előtt megküldte a tagegyesületeknek. A konferencián számos módosító indítvány hangozott el — de döntés végül is nem született. A Közgyűlés elfogadta a vezetőség azon javaslatát, amely szerint a javaslatok tanulmányozása után jövőre kerüljön sor a döntésre. A jelenlegi VB-t tehát még egy évre megválasztották, és néhány további taggal, közöttük V. I. SUNKOVVAL (Társadalomtudományi Könyvtár, Moszkva) bővítették ki.

Ezúttal 14 szakosztály, illetve bizottság tartott munkamegbeszélést, közülük hat kétszer ült össze. A megbeszélések igen látogatottak és élénkek voltak, 30—50, sőt még ennél is több résztvevő tanácskozott egy-egy ülésen. Sok esetben nem is lehetett kimerítően megvitetni a napirenden szereplő kérdést, mert az ülések időtartama — szokás szerint — mindössze másfél óra volt. A feladatuk magaslatán álló szakosztályi és bizottsági elnökök azonban a rövid vitákból is meg tudták fogalmazni azokat a határozati javaslatokat (a Közgyűlés emelte határozatokká), amelyek a könyvtári munka problémáinak nemzetközi összefogáson alapuló megoldása, illetve kidolgozása felé vezetnek. Csak néhány fontosabbat említünk: a nemzeti könyvtárak feladatainak a meghatározása; az olvasómozgalom fejlesztése a közművelődési könyvtárakban; a gyermekkönyvtári munka pedagógiai és lélektani kérdései; a kórházi betegkönyvtárak üzemeltetésének problémái; egy, a könyvtárépítéssel és berendezéssel kapcsolatos dokumentációs központ létesítése; a nemzetközi csere jobb megszervezése; a katalogizálás egységes szabályait rögzítő kiadványok kiadása; az ősnymtatványok nemzetközi katalógusának a munkálatai stb.

¹KOVÁCS Máté: *A könyvtárstudomány a szocialista tudománypolitikában.* A könyvtárstudományi kutatás kérdései. Bp. 1960. 14. 1.

A Közgyűlés úgy határozott, hogy új szakosztályt létesít a szakkönyvtári munka és a gépesítés-reprográfia problémáinak behatóbb tanulmányozása céljából.

A záróülésen az IFLA új elnökévé Sir Frank FRANCIST, a British Museum könyvtárának igazgatóját választották meg, titkárrá pedig Anthony THOMPSONT. Az IFLA-titkárság ennek megfelelően a British Museumba költözik. A titkár egyébként most már nem társadalmi munkában látja el feladatát, hanem fizetést kap az UNESCO-tól. Attól eltekintve, hogy ez is az IFLA egyre fokozódó megbecsülését jelenti az UNESCO részéről, nyilván javul majd a munka irányítása.

A következő konferencia színhelye Róma, az azt követő pedig Helsinki lesz.

Vendéglátóink, a bolgár könyvtáros elvtársak mintaszerűen szervezték meg a konferenciát a Nemzeti Könyvtárban, és értékes kísérő programról (könyvtárlátogatások, hangverseny, idegenforgalmi program) is gondoskodtak.

SZÉKELY SÁNDOR

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség 29. konferenciája. A FID. 29. konferenciáját 1963. szeptember 30 és október 6 között Stockholmban rendezte. Ez a konferencia ún. munka-konferencia volt, amelyet nyilvános ülészak egészített ki. A munka-ülések 3 fő részre tagozódtak:

- a) az elnökség,
- b) a közgyűlés,
- c) a bizottságok üléseire.

A nyilvános ülészak központi témája a dokumentáció terén folyó regionális együttműködés volt.

A FID 29. konferenciáján a 33 tagország közül 27 országból 155 szakember vett részt. Megjelentek az UNESCO, az IFLA, az Euratom és más nemzetközi szervezetek képviselői is. A szocialista országok közül a Magyar Népköztársaság 3, Csehszlovákia 4, Lengyelország 5, Románia 1, a Szovjetunió pedig 3 fővel vett részt a konferencián.

A 29. FID-konferencián — mint eddig is — a tulajdonképpeni szakmai munka a bizottságokban folyt, míg az elnökség és a közgyűlés a Szövetség szervezeti és pénzügyi problémáival foglalkozott. A szakbizottságok közül ülést tartottak többek között a Központi Osztályozó Szakbizottság (CCC), a Társadalomtudományi Osztályozási Szakbizottság, amelyen Magyarország is képviseltette magát (C/3), a Gépi Tárolás és Visszakeresés Szakbizottsága (MSR), ezen is részt vettek magyar szakértők, az Oktatási Szakbizottság (TD) stb.

A konferencia legjelentősebb eseménye a FID elnökének, Dr. ADKINSONNAK az a bejelentése volt, hogy a nemzetközi dokumentáció elméleti módszertani munkálatainak a továbbfejlesztése érdekében 5 éves akció-programot dolgozott ki, elsősorúan az osztályozáselmélet, a gépesítés és az oktatás területén, amelynek a megvalósításához mintegy egymillió dollár szükséges. Az amerikai nemzeti tag erőfeszítéseket tesz más országokkal együttműködve ezen összeg előteremtésére.

A Szovjetunió képviselőjében megjelent MIHAJLOV professzor javaslatot tett a tudományos és műszaki információ elméletét vizsgáló szakbizottság lérehozására. Ezt a javaslatot a konferencia egyhangúlag elfogadta, és a szakbizottság vezetésével a Szovjetuniót bízta meg.

Külön tárgyalt a konferencia 2 napon keresztül a dokumentáció terén folyó regionális együttműködésről. Ennek keretében természetesen előtérben volt a skandináv államok közötti együttműködés: a Scandia-terv, de a szocialista országok közötti együttműködés is szerepelt a Lengyel Dokumentációs Központ vezetőjének előadásában. A 29.

FID-konferenciáról szóló részletes jelentés a megfelelő mellékletekkel együtt az érdeklődők számára az Országos Dokumentációs Bizottság Titkárságán (Bp., VIII., Múzeum u. 17.) rendelkezésre áll.

JÁNSZKY LAJOS

Az I. Reprográfiai Kongresszus. A reprográfia mint terminus technicus viszonylag újkeletű fogalom, amely az 50-es évek során honosodott meg a dokumentáció és a könyvtárak gyakorlatában. Reprográfia alatt értenek manapság minden eredeti anyagot reprodukáló eljárást, függetlenül a reprodukciók példányszámától, illetve a reprodukálendő anyag fajtájától. A reprográfia eredete a fényképezésben, a fotográfiában keresendő és a fototechnika, valamint a teljesen új irányok fejlődése vezetett a reprográfia fogalomkörének kialakulásához.

1963 októberében Kölnben hosszabb előkészítő munkálatok után megtartották az I. Reprográfiai Kongresszust, amelynek tudományos előadás-sorozatait nagyméretű — bemutatókkal egybekötött — kiállítás egészítette ki. A kongresszus egy hete alatt tudományos előadás-sorozat keretében ismerkedhettek meg a Kongresszus résztvevői a fototechnika, a xeroográfia és más reprodukációs eljárások legújabb elméleti kutatási eredményeivel, amit rendkívül hasznosan egészített ki a reprográfiai kiállítás, ahol a Kongresszus résztvevői működésben láthatták a jelenleg legfejlettebb mikrofilm-felvevő, xerox, kontaktmásoló, copyflo stb. berendezéseket. A Kongresszuson több mint 1000 szakértő, köztük számos magyar vett részt, a kiállításon pedig a világ legtöbb ilyen tekintetben fejlett országából a legjelentősebb gyártó cégek mutatták be termékeiket.

Nincs helyünk arra, hogy itt részletesen kitérjünk a Kongresszus elméleti és gyakorlati eredményeire, ezeket külön tanulmányban kívánjuk összefoglalni, de e helyütt is felhívjuk a figyelmet arra, hogy a Kongresszus előadásai teljes szövegükben 1964 első negyedében megjelennek, s így a magyar könyvtárosok számára is hozzáférhetőek lesznek.

Külön érdekességet jelentett az, hogy a Reprográfiai Kongresszussal csaknem egy időben rendezték a nyugat-német irodagép szakipari kiállítást, amelyen ugyancsak számos, rendkívül érdekes és a dokumentációban vagy esetleg nagyobb könyvtárakban alkalmazható, félig vagy teljesen automatizált eljárást lehetett látni. Gondolunk itt elsősorban a lyukszalag-technikára, a lyukszalagos írógépek egyedi és kombinált alkalmazására.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy bár a Reprográfiai Kongresszus és a kapcsolatos kiállítások a reprográfiai technikában forradalmian újat nem mutattak be, mégis rendkívül hasznos volt az ezen a kongresszuson való részvétel elméleti, de különösen gyakorlati szempontból a magyar dokumentációs és könyvtári munkafolyamatok javítására tekintetében.

JÁNSZKY LAJOS

A Német Demokratikus Köztársaságban folyó dokumentációs munkáról most már folyamatosan tájékoztat a *Liste der Dokumentationsstellen und auskunftgebenden Informationsstellen der DDR* című kiadvány. Ennek a 6. kiadásáról a *Magyar Könyvszemle* az elmúlt év folyamán már megemlékezett.¹ Most az újabb, az 1963. február 15-i állapotot tükröző 7. kiadás is megjelent. A gyakorlati célokat szolgáló jegyzék szakágak szerint 158 dokumentációs állomásokkal és 40 információs állomással rendelkező témát sorol fel. Az előző kiadás óta eltelt egy év alatt tehát 18 dokumentációs állomással bővült a hálózat. A dokumentációba bevont új témák között szerepel többek között a rádió- és tele-

¹ 1963. 79. évf. 3. sz. 295—296. l.

víziótechnika, az erőgépek, a gázkromatográfia, a gyakorlati növényvédelem, a munkaegészségügy, a szív- és érsebészet, a felsőoktatás, a szocialista világgazdasági rendszer, a szocialista állam és jog, a légi közlekedés. Létrejött a Német Tudományos Akadémia Táplálkozástudományi Intézete (Potsdam-Rehbrücke) keretében a szocialista országok központi dokumentációs szolgálata a táplálkozás és élelmezés kérdésében.² Fejlődik, alakul az egyes témákról nyújtott dokumentációs szolgáltatások mérete is. A szerkezetileg átdolgozott jegyzék most már tájékoztató nemcsak a havonta feldolgozott közlemények számáról, hanem a rendszeresen feltárt folyóiratok mennyiségéről is. A témák csoportosításában végrehajtott változtatások következtében az áttekintés most jobb, pl. az ipargazdasági témák helyesen a társadalomtudományi csoportba kerültek. A témák betűrendes mutatója, az utalórendszer csak növeli a könyv kezelhetőségét.

DR

A „Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1962” (Bp. 1963, Akadémiai K. 583 l.) c. tanulmánykötet két bibliográfiai közleményt is tartalmaz. Az egyik JÁKI László összeállításában *Pedagógiai bibliográfiai irodalom* (327—363. l.) címet viseli, és teljességre törekvő másodfokú bibliográfiája a magyar pedagógiai irodalomnak. A szerző 18 főcsoportban 539 bibliográfiát ír le, természetesen a rejtett bibliográfiákat is, a bibliográfia fogalmát tágan értelmezve, tankönyvjegyzékeket és pedagógiai vonatkozásokat tartalmazó általános bibliográfiákat is felvéve. — TÓTH Gábor *A Magyar Pedagógia tizenkilenc évfolyamának (1932—1950. XLI—LIX.) tartalom- és névmutatója* (415—583. l.) c. munkája folytatása TETTAMANTI Béla — MÁRER Erzsébet: *A Magyar Pedagógia negyven évfolyamának — 1892—1931 — tartalom- és névmutatója* (Szeged, 1933.) c. művének. Az egység érdekében a feldolgozás követte az első negyven évfolyamról összeállított tartalommutató rendszerét, jóllehet a tárgykörök felosztása már nem felel meg teljes mértékben a pedagógia mai rendszerének. Az egyes tárgykörökön belül az önálló cikkek annotáltak, ezt követi az ismertetések, majd a hírek és adatközlések csoportja. Az indexet név- és tárgymutató egészíti ki. — Mind könyvtörténeti, mind a könyvtári referencemunka szempontjából figyelemre méltó ZIBOLEN Endre *Pedagógiai lexikonok és enciklopédiák* c. tanulmánya (365—414. l.), amely az ilyen irányú fontosabb külföldi és magyar műveket foglalja össze. Ismerteti és elemzi a pedagógiai lexikonokat és enciklopédiákat az első megjelenéstől, amely Párizsban, 1836-ban látott napvilágot, a legújabb, legmodernebb kézikönyvekig. Függelékben felsorolja a budapesti könyvtárakban megtalálható külföldi kiadványokat.

SOMKUTI GABRIELLA

100 éves a Matica Slovenská. 1963 augusztusában ünnepelte a szlovákiai Martinban (rég Magyarországon Turócszentmárton) működő Matica Slovenská fennállásának 100. évfordulóját. Ebből az alkalomból e helyről is köszöntjük északi szomszédunk kulturális fellegvárát, amelynek jubileuma mind a történelmi összefüggések, mind a jelenkori könyvtári együttműködés folytán fontos esemény számunkra is.

A Matica Slovenská a szlovák nép ébredő nemzeti öntudatának gócpontjaként jött létre 1863-ban, olyan időben, amikor a magyar állam nemzetiségi politikája a szlovák nép számára szükségessé tette a nemzeti kulturális erők összefogását. A Matica Slovenská lett a szlovák politikai és kulturális élet centruma, működése nagymértékben mozdította elő a szlovák nemzet társadalmi formálódását. Jelentős szlovák vonatkozású irodalmi és

² Vö. *Ernährungsforschung*, 1961. Sonderheft: Dokumentation und Klassifikation „Nahrung und Ernährung”.

kulturális anyagot gyűjtött össze, ennek segítségével feltárta az addig alig ápoltszlovák történelmet, népszerűsítő irodalmi kiadványokat bocsátott ki és terjesztett, tudományos kutatást szervezett és stabilizálta a szlovák irodalmi nyelvet. Mindezzel elérte, hogy a szlovák nép a nemzeti öntudatba és önállóságba vetett reményét a szimbólummá váló Matica Slovenskába vetette. Az akkori Magyarország mindezt nem nézte tétlenül, 1875-ben a Matica Slovenskát betiltották, és az nem is működhetett mindaddig, amíg a kettős Monarchia állt.

Az első csehszlovák köztársaság megalakulásakor, 1919-ben a Matica Slovenská ismét megkezdte kulturális munkáját. A politikai cél megvalósult, ezért ettől az időtől kezdve a tudományos kutatáson és az általános kulturális tevékenységen volt a hangsúly. Nyelvészeti, néprajzi és irodalomtudományi téren folytak a kutatások, nem jelentéktelen eredményekkel. Mégis, fontosabb volt a Matica Slovenskának az a máig is folytatott tevékenységi iránya, amelynek révén az intézmény a könyvtárügyhöz is közelebb került, ti. az 1925-ben megkezdett könyvterjesztő és módszertani munka. Az akció során egységes módszerrel, központilag választották ki valamennyi szlovák népkönyvtár számára a szükséges könyveket, azokat bekötve, katalóguslapokkal ellátva, módszertani útmutató kíséretében juttatták el a falvak könyvtáraiba. A kiválasztás haladó szellemben történt, maga az egységes szétosztási rendszer pedig messze megelőzte korát, hiszen e megoldással már a 20-as évek derekán a ma könyvtárhálózatnak nevezett rendszer jött létre, élén a Matica Slovenskával mint irányító központtal.

Ezeket a hagyományokon nyugszik a Matica Slovenská működése ma is, azzal a gyakorlati különbséggel, hogy a központ időközben Szlovákia nemzeti könyvtára lett, amely most már a szlovák könyvtárügy élén egyre korszerűbb módszerekkel gondoskodik a szlovák könyvtárügy egységes fejlesztéséről. A tudományos tevékenység 1945 után lassan háttérbe szorult, az egyes tudományágak ápolását a Matica Slovenská fokozatosan átadta a Pozsonyban működő Szlovák Tudományos Akadémiának és intézményeinek. Egy 1954-ben kibocsátott törvény értelmében a tudományok területéről csak annyit őrzött meg, amennyi népművelő jellegéből következett. Az említett törvény e téren a Matica Slovenskát azzal bízta meg, hogy megőrizze és feltárja mindazokat a kulturális értékeket, amelyeket létrejötté óta összegyűjtött.

A könyvtári feladatkör egyre jobban kibontakozott és egyre inkább az intézmény működésének központjába került. Mint nemzeti könyvtár, a Matica Slovenská gyűjti, feldolgozza és feltárja — teljességre törekvően — a szlovák és szlovák vonatkozású irodalmat, belföldről és külföldről egyaránt. A könyvismereti osztály a szlovák könyvtárak számára módszertani anyagokat küld, a könyvtárügy elméletével foglalkozik, és a kutatások eredményeit közzéteszi. Könyvtári iskolák és továbbképző tanfolyamok útján gondoskodik a könyvtárosok szakmai oktatásáról és ismereteik elmélyítéséről. Munkatársai az egyes közművelődési könyvtárak számára módszertani tanácsokat adnak, és sokat foglalkoznak a könyvtárak felépítésének és berendezésének kérdéseivel.

A kiadványi osztály gondoskodik a feldolgozott gyakorlati és elméleti kérdések megjelentetéséről. Így a Matica Slovenská betölti a szlovák könyvtárügyi és bibliográfiai kiadó szerepkörét is. Itt jelenik meg a *Újratel*, a szlovák könyvtárügyi szakfolyóirat is.

A bibliográfiai osztály a Szlovákiában folyó bibliográfiai munka központja. Itt jelenik meg a csehszlovák nemzeti bibliográfia két szlovák része: a szlovák könyvek bibliográfiája és a szlovák folyóiratok cikkrepertórium. Itt készül a szlovák retrospektív bibliográfia is, sőt, az osztály ajánló és aktuális témákra vonatkozó szakbibliográfiák összeállításával segítséget nyújt a szlovák közművelődési könyvtárak számára is, miközben természetesen szorosan együttműködik mind Csehszlovákia, mind a külföld bibliográfiai intézményeivel.

Végül említsük meg érdekességként a szlovák nemzeti könyvtárnak a magyaréhoz hasonló, de más európai nemzeti könyvtáraknál alig tapasztalt feladatkörét: a Matica Slovenská feladata, hogy a régi kolostori és a kastélykönyvtárakat fenntartsa és gondozza. A feladat nagyobb arányú, mint nálunk, mert a szlovákiai műemlékkönyvtárak állománya az 1 millió kötethez áll közel.

A Matica Slovenskával az Országos Széchényi Könyvtár és még néhány magyar könyvtár cserekapcsolatot tart fenn. Az élénkebb csereviszony néhány évvel ezelőtt indult, és állandóan fejlődő jellegű. Jártak már magyar könyvtárosok is a szlovák nemzeti könyvtárban, de nem elegendő. A 100 éves jubileum figyelmeztessen bennünket arra, hogy a földrajzilag és történelmileg hozzánk közelálló Szlovák Nemzeti Könyvtárral, a Matica Slovenskával a jövőben még sokkal szorosabb együttműködést kell teremtenünk.

GOMBOCZ ISTVÁN